

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อุดรดิตถ์เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่าง อยู่ในเขตรอยต่อระหว่างวัฒนธรรมล้านนา ล้านช้าง และไทยกลาง เป็นผลให้ลักษณะวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษาถิ่นและงานประเพณีพื้นบ้านต่างๆ มีลักษณะผสมผสาน แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัว ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดอุดรดิตถ์ ประมาณ 60 % ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นภูเขาสูงและที่สูงอยู่ในบริเวณ ทางด้านเหนือและทางตะวันออกของจังหวัด โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง อำเภอลับแล เป็นแหล่งปลูกไม้ผลเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด เช่น ลำสาตทุเรียน ลองกอง มังคุด เป็นต้น (จังหวัดอุดรดิตถ์. 2560. ออนไลน์) ทำให้ได้ชื่อว่าเป็น “ภูเขากินได้” โดยลักษณะพื้นที่เพาะปลูกในอำเภอลับแลเป็นแบบวนเกษตร (Agro-forestry) ในรูปแบบของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดิน และน้ำ จึงเห็นป่าไม้กระจายทั่วไปในพื้นที่สวน หรือเรียกว่าเป็นระบบการทำสวนป่าธรรมชาติ มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์และความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้ผลไม้ที่ปลูกมีความโดดเด่นด้านรสชาติเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผลไม้ที่ปลูกในจังหวัดอุดรดิตถ์ อาทิเช่น ทุเรียน ลองกอง ลำสาต เป็นต้น มูลค่าผลผลิตทุเรียน ลองกอง ลำสาต จากระบบวนเกษตรดังกล่าวในปี 2558 ประมาณ 1,348 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 17 ของ GPP ด้านการเกษตรของจังหวัดอุดรดิตถ์ (เกษตรฯ มิ่งฉาย, 2555) อย่างไรก็ตาม มูลค่าทางเศรษฐกิจของไม้ผลส่วนใหญ่มาจากทุเรียนหมอนทอง ทุเรียนหลงลับแล และลองกอง ส่วนผลผลิตลำสาตนั้น ในระยะ 10 กว่าปีที่ผ่านมามีราคาตกต่ำเหลือกิโลกรัมละ 5-6 บาทเท่านั้น (เท่ากับค่าจ้างตัดลำสาต) ขณะที่กระบวนการผลิตลำสาตมีต้นทุนเฉลี่ยสูงถึง 22.30 บาทต่อกิโลกรัม (คณะวิจัยผู้สังเคราะห์ : วันที่ 4 ธันวาคม 2559) จึงทำให้เกษตรกรหลายรายตัดต้นลำสาตทิ้งแล้วเสียยอดต้นลองกองแทน เพราะลองกองมีราคาสูงกว่าลำสาต คงเหลือไว้เฉพาะต้นลำสาตที่เก็บไว้กินเองเท่านั้น ถึงแม้ว่าในปัจจุบันราคาเพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 6 บาทเป็นกิโลกรัมละ 15-20 บาท แต่ก็จำหน่ายได้ไม่มาก เนื่องจากผลลำสาตมีข้อจำกัดคือ มียางที่เปลือก และเน่าเสียง่าย เมื่อเก็บไว้ประมาณ 2-3 วันเปลือกจะเริ่มมีสีน้ำตาล ทำให้แม่ค้า/พ่อค้า ไม่รับซื้อ ประกอบกับต้นลำสาตค่อนข้างสูง ทำให้ค่าจ้างตัดแพง เกษตรกรจึงปล่อยให้ร่วงคาต้น เป็นปุ๋ยบำรุงดินในสวนแทน คิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สูญเสียไปไม่น้อยกว่า 219.89 ล้านบาทต่อปี หรือประมาณ 30,999.44 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

ในปัจจุบันจังหวัดอุดรดิตถ์เป็นแหล่งปลูกลำสาตที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีเกษตรกรผู้ปลูกลำสาตจำนวน 7,093 ราย และปริมาณผลผลิต 14,658.6 ตัน (กรมส่งเสริมการเกษตร ข้อมูล ณ วันที่ 26 เมษายน 2559) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากลำสาตมีอายุการเก็บรักษาสั้นและมียางที่เปลือกจึงเป็นข้อจำกัดให้ผู้บริโภคส่วนใหญ่ไม่นิยมรับประทานลำสาตสด และจากการบริหารจัดการลำสาตตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ในปี พ.ศ. 2560 (คณะผู้วิจัยสังเคราะห์ : 28 กุมภาพันธ์ 2561) ส่งผลให้สามารถจำหน่ายลำสาตสดที่มีคุณภาพได้ถึง 93% ในราคากิโลกรัมละ 22 บาท (ราคาต้นทุนเฉลี่ย) เมื่อเปรียบเทียบกับจากในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาที่ราคาลำสาตสดสามารถจำหน่ายได้เพียงแค่

กิโลกรัมละ 5-6 บาท ซึ่งมีมูลค่าสูงขึ้นมากถึง 3.5 เท่า ส่วนกลางสาตที่ด้อยคุณภาพเหลือจากการเพาะปลูกปริมาณ 7% ทางคณะผู้วิจัยได้นำมาแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม อีกทั้งยังเป็นแนวทางการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร ที่ผ่านมามีการนำกลางสาตมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้แก่ น้ำกลางสาตพาสเจอร์ไรซ์ ไวน์กลางสาต กลางสาตในน้ำเชื่อม และแยมกลางสาต (วรรณกนก เชื้อนสุข. 2545) รวมทั้งกลางสาตแช่อิ่มอบแห้ง (ปิยวรรณ ปาลาศ และคณะ. 2553) เพื่อเพิ่มมูลค่าและแก้ปัญหาสาตล้นตลาด พบว่า ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกลางสาตได้รับความสนใจจากผู้บริโภคค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตามเนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ยังไม่มีการนำไปแปรรูปในเชิงพาณิชย์ และยังไม่มีการบรรจุภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้วิจัยและพัฒนาในรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับผลิตภัณฑ์กลางสาตแปรรูปของจังหวัดอุดรดิตถ์ ภายใต้ชุดโครงการวิจัยเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากด้วยผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ของจังหวัดอุดรดิตถ์สู่การต่อยอดเชิงพาณิชย์ โดยใช้แนวคิดและหลักการของการออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างบรรจุภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์ ที่จะสื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจถึงเรื่องราวของกลางสาตผลไม้จากป่าอันทรงคุณค่าปลอดสารเคมี แหล่งต้นน้ำลำธารที่ปลูกสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นนับเป็นเวลามากกว่า 100 ปี และเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์จากกลางสาต ให้สามารถจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

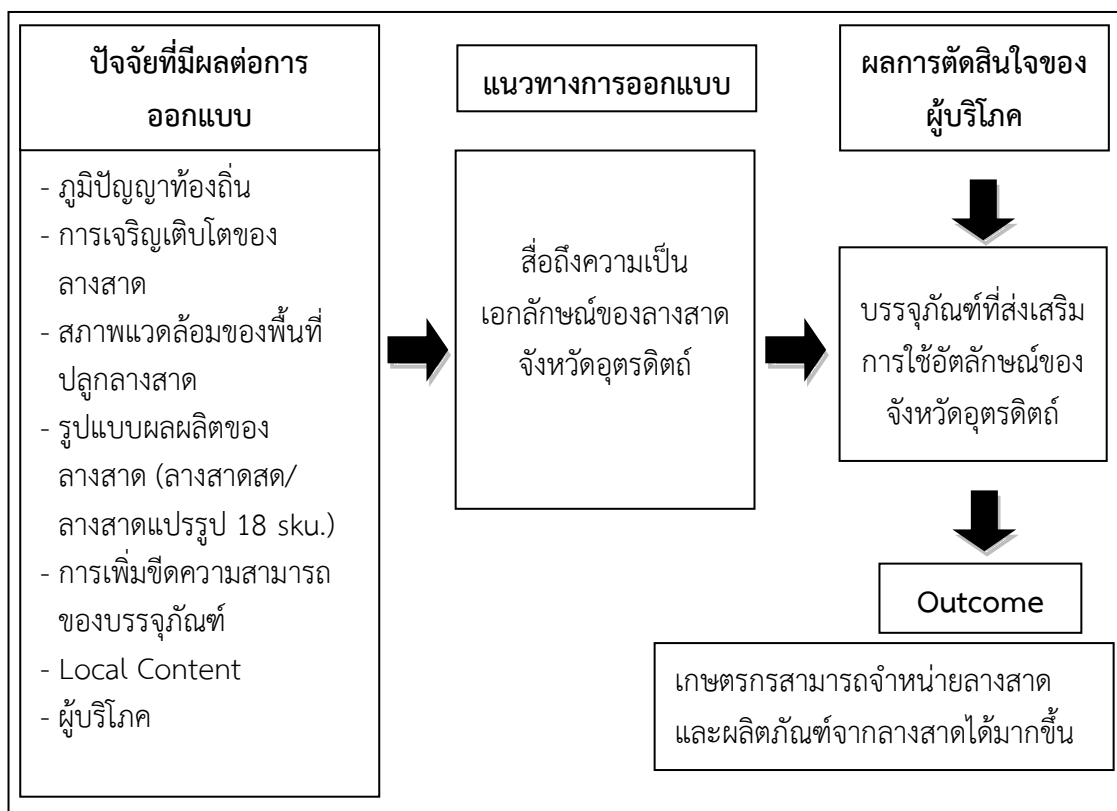
คำถามวิจัย

1. อัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์กลางสาตอุดรดิตถ์ คืออะไร
2. แนวทางการออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์กลางสาต ควรจะมีทิศทางในการออกแบบอย่างไรให้สื่อถึงความเป็น local Content ของกลางสาตจังหวัดอุดรดิตถ์ ที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อออกแบบตราสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของกลางสาตจังหวัดอุดรดิตถ์
2. เพื่อพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกลางสาตจังหวัดอุดรดิตถ์ให้มีอัตลักษณ์ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกลางสาตแปรรูป

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย